

Prano Mašiotas portretas. Dail. Adomas Varnas.

Pranui Mašiotui — 135

HABIL. DR. ALGIRDAS AŽUBALIS

Šiais metais pažymime Prano Mašiotas gimimo 135-ąsias metines. Pranas Mašiotas Lietuvos skaitančiajai visuomenei žinomas kaip vaikų rašytojas. Prasidėjęs Lietuvos atgimimui, jis pristatytas Lietuvai, kaip vienas lietuvių tautinio atgimimo XIX a. pabaigoje — XX a. pradžioje veikėjų ir pedagogas — matematikas. Tačiau Mašiotas, kaip pedagogas — matematiko, veikla kol kas pristatyta tik labai bendrais bruožais.

Trumpai apžvelgsime jo biografiją. Pedagogas, vaikų rašytojas, kultūros veikėjas Pranas Mašiotas gimė 1863.12.19 dabartinio Vilkaviškio raj. Pustelninkų k. 1883 m. jis baigė Marijampolės gimnaziją, 1887 m. — Maskvos universiteto matematikos fakultetą. Kaip lietuvis ir katalikas pagal represinius spaudos draudimo meto įstatymus P. Mašiotas darbo Lietuvoje negavo. 1887-1889 m. dirbo finansų įstaigoje Lomzoje (Lenkija), 1889-1891 m. — Rygos mokslo apygardos kanceliarijoje. 1891-1915 m. P. Mašiotas dėstė matematiką Rygos vokiečių realinėje gimnazijoje, 1915-1918 m. buvo Voronežo lietuvių gimnazijos direktorius. 1918 m. jis grįžo į Lietuvą, 1919-1923 m. buvo švietimo viceministras, 1923-1929 m. — Klaipėdos Vytauto Didžiojo lietuvių gimnazijos direktorius.

Dirbdamas Rygoje, P. Mašiotas suorganizavo lietuvių scenos mėgėjų draugiją „Kanklės“ (1904), švietimo draugiją „Žvaigždė“ (1906), kuri steigė ir išlaikė lietuviškas pradinės mokyklas. Voroneže P. Mašiotas dirbo lietuvių draugijoje nukentėjusiems dėl karo sėliams. Ašakos, Pranio Ašakaičio, Čiabuvių, Dvylio, Niekataučkos, Rygiečio ir kt. slapyvardžiais bendradarbiavo periodinėje lietuviškoje spaudoje „Aušroje, Varpe, Rygos garsė, Lietuvoje, Švietimo darbe, Lietuvos mokyklose, Gimtojoje kalboje“. Straipsniuose rašė lietuvių švietimo organizavimo, pedagogikos ir jos istorijos, mokslo metodikų, etnografijos, kalbos kultūros, terminijos kurimo ir normavimo klausimais. Straipsniuose propagavo pozityvizmo filosofijos idėjas, smerkė gyvenamojo

meto socialines buitines neigiamas (lietuvių nutautėjimą, tamsumą, girtuokliavimą ir kt.). P. Mašiotas parengė ir išleido apie 150 knygų vaikams (iš jų apie 30 — originalios, kitos — sulietuvinti žymiausių vokiečių, rusų, anglų ir kt. tautų vaikų rašytojų kūriniai). Savo mokslo populiarinimo knygelėse P. Mašiotas akcentuoja gyvenamosios aplinkos pažinimo klausimus, supažindina su geografijos, žmonių ir mokslo istorijos klausimais, aukština darbą, kaip žmonių egzistencijos, progreso ir civilizacijos pamatą. P. Mašiotas kelionių aprašymų knygelėse poetizuoja Lietuvos gamtą, pateikiama geografijos, istorijos ir etnografijos žinių. Savo atsiminimų knygose P. Mašiotas pateikė lietuvių nacionalinio judėjimo, kovų prieš carizmą, kaimo buities vaizdų.

1940 m. P. Mašiotas „išvauduotojų“ išvaromas iš buto, nes jis buvo prie pat Kauno NKVD, kuri nemėgo savo darbų liudininkų, būstinės. Persikelia gyventi į sūnaus vasarnamį Kačerginėje. Patiria ir dar didesnę smūgį: į Rusiją buvo ištremta dukra Marija su žentu Juozu Urbšiu, paskutiniu nepriklausomos Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministru. Tai pagreitino P. Mašiotas mirtį. Jis mirė Kačerginėje 1940.09.14.

P. Mašiotas matematiko — pedagogo, veikla

1904 m. buvo panaikintas 40 metų trukęs lietuviškos spaudos draudimas. Imta steigti lietuviškas pradinės mokyklas (jos buvo privačios, išlaikomos „Žiburio“, „Saulės“, „Ryto“, „Žvaigždės“ ir kt. lietuvių kultūros ir švietimo draugijų), valdinių mokyklų pirmame skyriuje, jei dauguma vaikų buvo lietuviai ir mokytojas mokėjo lietuviškai, buvo galima visus dalykus mokyti lietuvių kalba. Todėl tam prireikė lietuviškų vadovėlių ir uždavinių. Pradžioje, neturint konkrečių mokslo programų, imta rengti lietuviškai pradinė mokyklai arba mokyklai valdiškose mokyklose ir orientuojantis pagal jos programą aritmetikos vadovėlius. „Dar 1904 metais ar 1905 m. pradžioje, — rašo savo au-

tobiografijoje P. Mašiotas, — buvau gavęs iš Vilniaus, iš Jablonskio gana griežtą laišką, kad aš būtinai ir skubiai turįs parašyti aritmetikos vadovėlių pradžios mokyklai. Paprakai-tavęs artimiausias vasaros atostogas, parašiau „Aritmetikos uždavinyno pradėdamajai mokyklai“ I dalį ir išsiunčiau į Vilnių. Paprakai-tavęs kitas vasaros atostogas, turėjau ir II dalį“. 1906 m. I dalis Vilniuje, o II dalis Rygoje jau buvo išspausdintos. Jos greitai paplito Lietuvos privačiose, draugijų išlaikomose mokyklose, o taip pat ir valdiškose, kur buvo mokoma lietuviškai. Pirmoji P. Mašiotas uždavinyno dalis nuo 1913 m. buvo išleista 13 kartų (iki 1935 m.), o antrosios paskutinis IX leidimas išėjo 1931 m. Abi knygos nuolat buvo tobulinamos, taisomos. 1937-1938 m. jos, pertvarkytos pagal naują programą, buvo išleistos kaip keturi uždavinynai I, II, III ir IV skyriams.

P. Mašiotas išskiria 4 aritmetikos mokslo koncentrus: „10“, „100“, „1000“ ir „Visokio didumo skaičiai“. Jau pirmajame koncentre mokoma visų keturių veiksmų, nuo reprodukcinių uždavinių greitai pereinama prie rekonstrukcinių ir variacinių (sudėtinųjų pratimų ir uždavinių), įvedamos elementariosios lygtys, pateikiama ir kūrinių uždavinių. Kituose koncentruose visa tai plečiama. Daug dėmesio skiriama mintiniam skaičiavimui. Tobulindamas savo uždavinynus, P. Mašiotas vienas pirmųjų Lietuvoje įvedė metrinę matų sistemą, emė sieti matematikos mokymą su realiu gyvenimu, tekstiniuose uždaviniuose panaudodamas geografijos, istorijos, fizikos ir kt. mokymų dalykų žinias.

Aritmetikos mokslo tobulinimui skirti 6 P. Mašiotas straipsniai prieškarinės nepriklausomos Lietuvos pedagoginėje periodinėje spaudoje. Aptardamas aritmetikos mokslo problemas gimnazijų ir progimnazijų pirmosiose klase, jis rašo: „Atsiverskime mūsų uždavinyno skyrių sudėtiniam matiniams skaičiams. Tenai rasime tokių skaičių, kaip antai: 3 pūdai 17 sv. 21 lot. 1 zol. 91 dolia. Vargu kam teko praktikoje su tokiais

skaičiais susidurti. Jis yra prasimanytas, kad besipainiodami tokiuose skaičiuose, mokiniai geriau įgustų veikti keturis veiksmus su sudėtiniais matiniais skaičiais. Manau, kad šis argumentas per silpnas pateisinti tradicinei tendencijai pramanyti mokiniams kuo painiausių pinklių“. Siūlo atsakyti periodinių trupmenų mokymo, perkelti jas į algebros kursą, prie progresijų, kritikuoja negyvenimiškų uždavinių citatoje minimoje tuomet nepriklausomybės pradžioje vartotame P. Bugailiško uždavinynė, kopijuojančiame carinės Rusijos atitinkamus uždavinius. Siūlo jau aritmetikoje vartoti lygtių metodą.

Nepriklausomybės pradžioje aritmetikos mokslo metodikoje buvo daug diskutuojama trupmenų mokymo metodikos klausimu. Du svarius straipsnius šia tema paskelbė ir P. Mašiotas. Pirmajame jis pabrėžė, kad „[...] trupmenų daugybos ir dalybos prasmė ir taisyklės [...] gaunamos dviem keliais: einant iš tų veiksmų apibrėžimo ir einant iš uždavinių“. Pirmą būdą jis visai pagrįstai laiko netinkamu, nes vaikams galima įteigti, kad trupmena yra skaičius, trupmenoms tinka tie patys veiksmai, bet vaikas tik patikės, o ne įsitikins, todėl rekomenduoja antrą būdą: „[...] sprendžiamas vienveiksėmis uždavinys [...] tuo būdu, koks vaikui įmanomas. Išsprendus eilę tokių uždavinių, klausiam, kurio veiksmu tie uždaviniai būtų sprendžiami, jei trupmenų vietoje būtų įrašyti sveikieji skaičiai [...] Paskui žiūrime, kas daroma su trupmenomis, tiksliau su jų skaitikliais ir vardikliais [...], pastebima ir formuluojama veiksmų taisyklė. Kitame straipsnyje P. Mašiotas pradinėje mokykloje siūlo po „Šimto“ koncentro nagrinėti paprastąsias trupmenas su vardikliais 2,3,4,6, jų sudėtį, atimtį ir daugybą bei dalybą iš natūraliojo skaičiaus. Po „Tūkstantio“ koncentro — nagrinėti paprastąsias trupmenas su vardikliais iki 12-15, veiksmams atliekami tie patys. Po to nagrinėti dešimtaines trupmenas, neperžengiant 0.01 ribos, veiksmams — tie patys, kaip ir su paprastosiomis trupmenomis.

P. Mašiotas pirmasis aritmetikos mokslo lietuviškoje mokykloje metodikoje pesisakė apie apytikslis skaičiavimo metodų tobulinimą.

Algebros uždavinynai

Pirmajame nepriklausomybės dešimtmetyje P. Mašiotas išleido ir du algebros uždavinynus. Pagal tuo metu įprastus aukštus reikalavimus mokinių žinių kokybei uždavinynuose buvo tuo metu didelių metodinių naujovių: funkcijos, jų „grafikos“, simbolis $f(x)$, ribos sąvoka ir simbolika, funkcijų tolydumas, išvestinės, tikimybės sąvoka. P. Mašiotas ištikimas ir matematikos mokslo susiejimo su realiu gyvenimu principu. I uždavinyno dalyje randame ir Lietuvos gyventojų skaičiaus kitimo nuo 1915 m. lentelę, ir lenteles — uždavinius, kuriuose prašoma apskaičiuoti

kai kurių Lietuvos apskričių ir didžiausių miestų gyventojų tankumą. Kitose lentelėse duoti Lietuvos pasėlių plotai ir derlius, reikia rasti vidutinį įvairių kultūrų derlingumą skirtingais metais. II dalies progresijų skyriuje randame uždavinį apie laisvą kūrinių kritimą, istorinio pobūdžio uždavinių apie šachmatų išradimą, apie kalvį, užsipašiusį iš karaliaus už pakaustytą arklį „nedidelio“ užmokesčio: su-naudojo 16 vinių, už pirmą vinių — 1 moneta, už antrą — 3 monetas, už trečią — 9 ir t.t. P. Mašiotas uždavinynuose realizuoja ir savo mintis, pareikštas straipsniuose: apie grafinį uždavinių sprendimą geometrinį algebros lygybių interpretavimą.

P. Mašiotas paskelbė pirmuosius lietuviškus straipsnius apie algebros mokymą. Pirmajame straipsnyje jis analizavo grafinį uždavinių sprendimą. Kitame tvirtinama, kad viso matematikos kurso cementuojanti jėga — skaičiaus sąvoka. Rekomenduojama įvesti trupmenas — kaip „neatiktos dalybos“ rezultata; neigiamuosius skaičius — kaip atimties $a - b$, kai $a < b$, rezultata; iracionaliuosius skaičius — kaip šaknų traukimo rezultata; menamusios skaičius — per proporciją $1 : i = i : -1$. Pateikiama idomųjų istorinių faktų: Europoje dar XVII a. neigiamieji skaičiai vadinti „numeri absurdi“, „nombres faux“. „Nustatyti taisyklės keturiems veiksmams su trupmenomis turėjo būti nelengvas darbas, nes ligi šiol dar vokiečiai, patekęs į painią situaciją, sakosi į trupmenas „brides“. Poroje straipsnių P. Mašiotas aptaria lygtių sprendimo mokymą: viename kritikuoja algebros vadovėlius už tai, kad juose per anksti įvedami formalūs apibrėžimai, mokant lygtių, užuot daug ką paaiškinus konkrečiais pavyzdžiais, o kitame aptaria lygtių šaknų praradimą ir pašalinį atsiradimą, rekomenduoja šį klausimą imti nagrinėti tik išmokus spręsti kvadratinę lygtį.

Aptardamas nepriklausomybės pradžioje vartotas Lietuvos gimnazijose L. Daukšos ir M. Bagdono parengtus bei rusišką N. Šapošnikovo ir N. Valcovo uždavinynus, P. Mašiotas kritikavo du pirmuosius, kurie yra atitinkamų rusiškų uždavinių kompiliacijos rezultatas: „Jei visi yra atsiradę ne visi sveikose sąlygose [...] Tuomet Rusų aukštesniosiose mokyklose [...] dažnai mokslas būdavo be reikalo sunkinamas, ypač iš matematikos. Tatai būdavo daroma dėl sunkaus konkurso į aukštesnias visokios technikos mokyklas [...], mokytojai taikydavosi prie konkursinių egzaminų keistumų, o tų keistumų egzaminatoriai [...] prasimanydavo tokių, kad juos į anekdotus dėdavo [...] Ir rusai [...] buvo sukėlę protestą prieš tokios rūšies uždavinius“. Straipsnyje pateikiama keletas tokių dogmatikų, pinių uždavinių ir daromas išvada: „Kas nori patarnauti matematikai mūsų aukštesniosiose mokyklose, tegu paieško užsieniuose moderniškesnių uždavinių“.

(Nukelta į 2 psl.)

BALYS AUGINAS

AISČIŲ DVASIA

Baladė

— Išskobtoj medžio karnoj,
Pakastas prie senkapių tako,
Nekantriai jis laukia
Vidunakčio —

— Surinka pabudęs apuokas
Išsprūdęs padangėn,
Pamišęs šikšnosparnis
Vanoja sparnais
Pilnaties nutukusį žandą —

— Juodžemio kauburį
Jis nužeria rieškutėmis —
Ir iš susivėlusių garbanų
Išpurto medžio dulkes —
Ir jo plaukai žvilga —
Kaip laukinės liepos medus —
Tik akių aklose olose —
Tamsi amžių gėlmė —

— Iš atvėsusio
Vaikystės ugniakuro
Pirštai išsikapsto
Seniai mirusių dienų žarijas.
Prikeltos, jos nubunda:
Sužyra preiitim —

— Ir eina jis be šešelio —
(Kaip užgesusi vaško žvakė)
Žolė nubėla, nudeginta pedų —
Drebulė bėgėjiai nuleidžia rankas.
Ant kupsto miršta kurmis:
Jam plyšta širdis.
Ir prie mano lovos Laikrodį trenkia stabas —
Laikas įrėmina sapną
[kadaisė sudužusį
Veidrodį —

— Rusinčių smalkių dūmuose —
Šviesiaplaukė aischio dvasia:
Veidas — pavargusio vėjo spalvos.
Ji verkia. Tyliai. Kaip vaikas.
(Paklydęs, nuskrūstas, neišklausytas) —
Gėla žemtuos skruostuos,
Ir ašarų šerkšna
Šarmoja mano širdį —

Su mano pirmuoju šnabždėjimu,
Ji tirsta — lyg violetinis sniegas —
Kaip griztantis valtis,
Paliekanti pėdsaką:
Sudrumstą tikrovės tekė,
Virpančių tolimų dimencijų aidą,
Būties ir nebūties rūką,
Iš Anapilio atsineštą ilgėsį,
Atkastą kapo paslaptį —

Jis mano pasąmonės liūnu
Brenda kliedėjime nužudytais
Žodžiais:
Senolių miegančių smiltį
Sujudinau kaip potvynio vilnį!
— Ar užsidegs laukimo spindulys?
— Ar įsižiėbs gyvenimo aušra?
— Ar mano žemė prisikels iš sapno?

Už lango kosedama vaikšto dulkina realybė:
Ir mane prikelia
Šarmotom akim vasario rytas —

ANGELAI UŽ GROTŲ

Sukaustę geležim, už groty
Jie laiko angelus mažus,
Kad laisvę dangiška kraujuotų,
Ir širdys jų sudžiūtų į medžius,
Kurie žiedams nebedainuotų
Ir negimdytų žemei pumpurų —

Verglįj angelai už groty
Vis ilgis saulės žiburį —
Jie dieviška kantrybe laukia,
Kad pagaliau ir jiems užgroty
Trimitai

Laisvės
Vyturių! —

Nuotr. Ričardo Šileikos.

Arbatinukas ir politika

Kartais užėina ūpas rašyti apie daiktus ir žmones, nei kiek nesigilinant į jų esmę. Truputį pažaisiti paviršiumi. Anot Radausko, vos paliesti. Šalia pabūti. Pasitraukti. Ir viskas.

Ak. daiktai ir žmonės. Vieni ir antri jautrūs. Gerą daiktą išgijęs, privalai jį tautoti, gerbti, naudoti išmintingai. Žinoma, tik nesielgti taip, kaip aš dabar su tuo tamsiai mėlynu apvaliniu arbatinuku, vardu Ultima. Anądien jį padovanojo dukterė Teresė. Sako, kai užverda vanduo, švilpia, ir aš, įsikniaubęs į kokį tekstą niekad nepažiopsiosiu virtuveje verdančio vandens. Puiku! Labai ačiū.

Deja, lig šiol šį nepaprastai gražų daiktą laikau kaip puošmeną. Negi jam vieta ant įkaitusio viryklės žiedo? Ne! Be to, jo paviršiaus masliai mėlyna glazūra labai tinka prie Salvador Dali paveikslų gelsvų rusvų spalvų. Žodžiu, estetika paneigia norą normaliai diaugantis daikto funkcijomis. Teisus buvo Thomas Mann, savo romanuose teigęs, jog melie grožiui žudo gyvenimą.

Nėra žmogaus, nepasigailstancio žmonių. Šį sakinį iš pradžių parašiau: nėra žmogaus, kurio netrauktų kiti žmonės. Nežinau, kuri versija tiksliau nusako mintį, kad bet kokioje vienoje rusena socialumo liepsnelė. Tai turbūt pats seniausias traukimas.

Taigi žmonių traukos veikiamas, sausio 3 d. (šeštadienį) atsidūriau Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos salėje, kur prasidėjo Lietuvos fronto biūtinųjų politikos studijų savaitgalis. Apie politiką nedaug tenusimanau. Prisipažinsiu, su ja susijusių veikalų (jie visada yra per stambūs) neskaityčiau. Tiesiog tam nėra laiko, turint po ranka keliolika tinkamai neperskaitytų poezijos rinkinių ir beletristikos tomų.

Politiką perleidiu ja nuoširdžiai be domėjimosi individualams. Protams. Ji gyvenime reikalinga, kaip, sakykime, šokių mėgstantiems lankstūs posūkiai, ritmingi žingsniai. Vis neužmirštu seno šlagerio: „Mes šokame fokstrota, jaunuliai ir seni, nevargindami proto, mes šokame visi“.

Ten, salėje, niekas nešoko. Vyko rimtos, protingos svar-

stybos. Kas ypatinga: į šį renginį atskrido Lietuvos Užsienio reikalų ministras Algirdas Saudargas ir Seimo narys Algirdas Patackas, Krikščionių demokratų partijos pirmininkas. Taip pat Lietuvos ambasadorius Pietų Amerikai Vytautas Dambra ir Lietuvos ambasadorius Washington, D.C., Stasys Sakalauskas. Dar ir svečias iš San Francisco Vytautas Šliūpas. Dalyvavo ir mūsų kultūros tvirtovė, poetas Bernardas Brazdionis.

Kaip bežiūrėtum, šie asmenys LFB Los Angeles sambūrio 32-ąsias politines studijas apgaubė nepriklausomos Lietuvos valstybinių problemų reikšmės nimbu. Atseit, štai mes, saulėtos Kalifornijos lietuviai, sielojamės dėl to, kas vykdo, vyksta ir kas bus lietuvioje Lietuvoje. Neironizuojant poeto minties, Lietuvą mylėjome ir mylime iš tolo. Ir šioji meilė niekad neprapuola.

Politikavimui būtina gera iškalba. Šeksypyras tvirtino, jog komedijos sceninė sėkmė priklauso nuo žiūrovų gebėjimo išgirsti tai, kas sakoma. Kadangi politikuojujantis irgi šneka auditorijai, genijaus pastaba tinka ir jiems. Truks pliš, turi jie kalbėti aiškiai. Jei jų balsai nėra stiprūs, mikrofoną turi laikyti prie burnos. Nesukubėti. Nešabzdėti dvasioms. Juk salėje gera dalis klausytojų — ne Saudargo, ne Patacko amžiaus žmonės. Kur kas vyresni, su apsilpusia girdejoje speka. Turiu omenį ir save patį. Groucho Marx yra pasakęs: geriausias girdos aparatas vyrui yra dėmesinga žmona. O kai tokios esybės šalia nėra, tai kas tada? Todel ir emiau kalbėjoms rašyti pažymius už retorinius sugėbėjimus. Būtent:

Algirdui Saudargui daviau ketvertuką. Stambus, malonaus veido vyras, skeidiantis geravaliu valstybininko šiluma, kuri sklido ir iš jo balso. Kartais stokojo sąlyčio su mikrofonu.

Algirdui Patackui — trejetas. Ne viską išgirdau, nes kalbėjo greitai, neaiškiai, padrikai, kartais pritildamas.

Juozas Kojelis nusipelnė tvirtu ketverto. Kiekvieną žodį išgirdau, supratau. Gal tik truputį trikdė jam būdinga nuolankumo povyza. Per ilgą

JONAS DĒDINAS

TĒVIŠKĒS MEDŽIAI IR ŠULINYS

I

Visi tėviškės medžiai gyvi ir sienojai, pušų ir eglių viršūnės, kuriose vėjas ir varnos dejavo žiemos vakarais, ir šulinio šaltas vanduo su kelmiais ir kamienais kalnelyje užkasti raudono molio duobėj kaip vario karste.

II

Užkapo juos melioratorių kastuvais plačiais, kaip kazokai Kražių skerdyneš besimeldžiančius prieš šimtą metų caro laikais.

III

O taip neseniai, kada gelžpadžiais drebino žemę, jūs patys žiūrėjot kai tokie pat nekalti kaip ir jūs pamiškėje sukrito į duobę iškasę lyg stumiami rudenį lapai ir užvertė juos kaip ražena žemę juoda, liko tik baltų kalkių dėmė.

IV

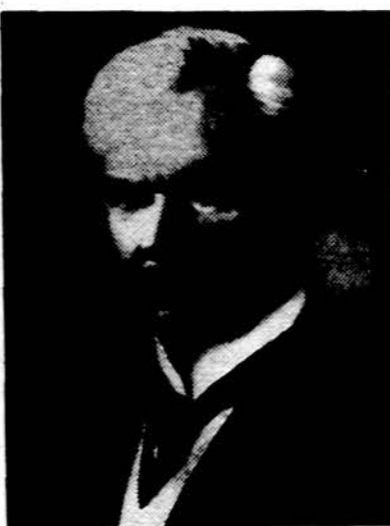
Karštą vasaros dieną įkaitę kojos grimsta šulinio sienom. Gaivinantis vanduo kalba tyliai lyg vėjas gluosniuose. Vėsu ir gaivu, stora žemės pluta, medžių šakos virš mano galvos. Tik kartais, nors ir žemėj giliai, girdi Prūsijos kryžuočių šauksmus, o ne — rusų patrankų trenksmus.

referatą apie Gestapo ziaurumą skaičiusiam V. Šliūpai trejetukas su pliusu. Angelei Nelsienei penketas. Jai net nereikia mikrofono: ji šneka ir akimis. Gediminui Leškui ketvertas su minusu. Algiviui Raulinaičiui dvejetas. Tyliai šiuosenančių balsu kažką jis skaitė tik sau. Nei vieno sakinio, net ir labai stengdamasis, nesupratau.

Bernardui Brazdionui — penketukas su pliusu. Jo iškalba tebeklesti. Aiški, skambi, sminganti. Kitose sesijose nedalyvavau. Sekmadienį juk įvyko 33-iasis Super Bowl! Vytauto Dambrovos ištraukė išgirdau per lietuvių radiją. Jautrus kalbėtojas, gebąs pasakyti auditorijai tai, ko ji laukia. Aplodismentai. Pranas Visvydas

Pranui Mašiotui — 135

Atkelta iš 1 psl.

Pranas Mašiotas.

Pirmasis geometrijos uždavinynas

Pirmasis nepriklausomai Lietuvoje išleistas geometrijos uždavinynas buvo parašytas P. Mašiotui. Uždavinynas buvo skirtas visam — planimetrijos ir stereometrijos kursui. Kiekvienai temai skirti uždaviniai jame paprastai suskirstyti į 4 skyrelius: a) „išrodyti teoremas“; b) „rasti geometrines vietas“; c) „uždaviniai brėžti“; d) „uždaviniai skaičiuoti“. „Erdvės geometrijai“ skirtoje dalyje — daugiausia tik skaičiavimo uždaviniai. Vieno uždavinio pavyzdys: „Kokį žemės plotą gal matyti lakstytojas, pakilęs nuo žemės paviršiaus / kilometrų? (Žemė laikoma rutuliu, jos spindulys = R)“. Taigi uždaviniai uždavinynas gana rimti.

Kaip ir algebros, geometrijos mokymo klausimais lietuviškoje pedagogijoje periodinėje spaudoje pirmas emė rašyti P. Mašiotas. Pirmame savo straipsnyje jis pateikė teoremą: „Tiesioji, kuri statmena su dviem plokštumos tiesiosiomis jį susikirtimo taške, yra statmena su bet kuria tiesiąja, einančia toje pat plokštumoje per tą patį tašką“ ir „Tiesioji, kuri statmena su pasvirusios projekcija plokštumoje, yra statmena ir su pačia pasvirusią“ įrodymą analizės metodu. Kitame straipsnyje teigė: „Geometrija labiau už

kurį kitą dalyką [...] dėstoma mokykloje, tinka vaizduoti, kaip auga atitrauktinio mokslo ar jo šakos rūmai — kaip, išėjus iš tam tikro aksiomų ir postulatų skaičiaus, susidaro visa eilė teoremų, kaip jos darosi vis sudėtingesnės, [...] bendresnės [...], yra pavyzdžiui, iš kurių galima betarpiškai matyti, kurios anksčiau išieitojo kurso teoremos yra vėliau eitųjų teoremų atskirti atvejai (pvz., daugiakampio kampų sumos formulė tinka trikampiui, keturkampio kampų sumai išskaičiuoti [...]). Bet pravartu gal būtų padaryti ir tokių atgal siekiančių išvadų, kurias betarpiškai sunku numatyti“. Imant Ptolomėjo teoremą: „Ibrėžtame keturkampyje įstrižainių sandauga yra lygi priešingųjų kraštinių sandaugų sumai“ ir taikant ją staciakampiui, gaunama Pitagoro teorema, o taikant lygiašoniui trapecijai — gaunama formulė trikampiui kraštinei, gulinčiai prieš smailų (buką) kampą apskaičiuoti. Jei įbrėžtinės trapecijos vienas pagrindas sutampa su skersmeniu, gaunama, kad: 1) „apskritimo styga yra vidurinė proporcingoji tarp skersmens ir stygos projekcijos į skersmenį“, 2) „statmuo iš apskritimo taško į jo skersmenį yra vidurinė proporcingasis tarp gautųjų skersmens atkarpu“. Visa tai įrodoma, ir daroma išvada: „Geometriškai imant dviejų tiesiosios atkarpu san-

dauga duoda staciakampio plotą. Taigi, Ptolomėjo teorema pasako, kad plotas keturkampio, kurio kraštines yra įbrėžtojo keturkampio įstrižainės, yra lygus sumai plotų staciakampių, nubrėžtų iš priešingų jo kraštinių. Ir Pitagoro teorema kalba apie lygumą vieno keturkampio ploto kitų dviejų keturkampių plotų sumai, tik tuo atveju, kada tie keturkampiai yra kvadratai.

Taip reikiant tas dvi teoremas bendrai teoremai ir jos atskiram atvejui“.

Dar viename savo straipsnyje P. Mašiotas analizuoja, kaip reikia palengvinti geometrijos kursą, nes „[...] nepavykusios pirmosios pamokos dažnai įvaro mokinį į nusiminimą, atbaido nuo paties dalyko, ir ilgai trunka paskui, iki jis vėl atsigauna [...] Geometrijos pamokose [...] tokių negiamų rezultatų duoda staugus, neparuošus mokinių, teoremos atsiradimas ir nežinia iš kur išdygęs jos įrodymas“. Pz., norėdamas įrodyti teoremą: „Trikampyje prieš didesnę kraštinę guli didesnis kampas“, P. Mašiotas samprotauja taip. Imamas lygiašonis trikampis ABC. Prisimenama, kad jo kampas A lygus kampui C (kampai prie pagrindo). Po to klausiamas, kaip būtų, jei šoninės kraštinės nebūtų lygios. Ilginama kraštinė AB iki taško A1 ir stebima, kas darysis su kampais A ir C. Mokiniai lengvai pastebi, kad kampas C padidės, kampas A sumažės. Šis pastebėjimas patikslinamas tikslesniu įrodymu, kuris yra pateiktas vadovelyje. P. Mašiotas teigia, kad „[...] reikėtų panašiai elgtis kur tik galima, rūpintis, kad brėžinys teoremai įrodyt susidarytų [...] motyvuotu keliu“. Toliau P. Mašiotas aptarinėja pagrindinius „brėžinuosius uždavinius“, parodo jų reikšmę gilesniam geometrijos, įrodymų supratimui.

Mašiotas pristatė ir trigonometriją

Pirmuosius lietuviškus trigonometrijos vadovėlius vienu metu nepriklausomai vienas nuo kito išleido du autoriai: A. Jakštas - Dambrauskas ir P. Mašiotas. Pastarojo vadovėlio sukūrimo istorija gana įdomi. „Voroneže, karui baigiantis iš [...] Jablonskio gavau įtikinamą patarimą imtis rašyti vadovėlių aukštesniajam mokyklai. „Trigonometrijos“ pradžia jau galėjau skaityti jam vagone, keliaujant iš Voronežo į Vilnių. Vilnių tą vadovėlių baigiau [...] ir emiaus kitų rašyti. Ypač sparciai ėjo darbas, kai bolševikai, paskui lenkai sudarė čionai tokias sąlygas, kad baisu bėdavosi iš namų iškišt“.

1919 m. pasirodė P. Mašiotui trigonometrijos vadovėlio ir uždavinyno atskiri leidimai, 1923 m. šios knygos sujungtos į vieną, 1929 m. išėjo dar vienas bendras šių knygų leidimas, o 1936 m. — stonaus, taip pat matematikos mokytojo Jono Mašiotui papildytas IV vadovėlio leidimas. P. Mašiotas savo vadovėlyje įvedė 4 pagrindines trigonometrinės funkcijas, o sekantą ir kosekantą gavo kaip išvestines iš pagrindinių funkcijų. Įrodymuose daug kur naudojo trigonometrinės linijas. Nevartojo koordinatų, analizuodamas trigonometrinių funkcijų kitimą, rėmėsi grafiais, tačiau juos vadino diagramomis, ku-

rias braižė ne koordinatų sistemoje, o x-sų ašyje, siejamoje su skrituliu. Kovordinatų sistemos įvedimas — svarbiausias J. Mašiotui atliktas vadovėlio papildymas. Vadovėlio pabaigoje pateikta nemaža žinių iš trigonometrijos istorijos.

Algebros ir trigonometrijos mokymas neįmanomas be matematinių lentelių (logaritmų, trigonometrinių funkcijų ir kt.) Tad Mašiotas parengė ir išleido J. Przevalskio penkiaženklį matematinių lentelių rinkinį, kur įdėjo išsamų straipinį apie logaritmų sukūrimo istoriją.

1919 m. pasirodė P. Mašiotui „Žemosios matematikos istorija“. Joje apžvelgiama elementariosios („žemosios“) matematikos istorija nuo skaičiavimo sistemų užuomazgų iki XVIII a. pabaigos. Knyga neprarado savo reikšmės ir aktualumo. P. Mašiotas, rašydamas šią knygą, naudojo klasikinių darbų — M. Kantoro 4 dalių „Matematikos istorijos paskaitomis“, pateikė daug dar ir dabar mažai žinomų detalių. Straipsnyje „Iš kur kilę mūsų užrašomi skaičiuotė ir skaičiavimo taisyklės“ jis analizuoja indų ir graikų skaičiavimo sistemas, graikų ir romėnų abaką. Speja, kad europiečiai, naudodamiesi abaku, patys atrado pozicinę skaičiavimo sistemą, o ne iš indų perėmė, kaip tvirtina kiti.

Mašiotas neidealizavo savo vadovėlių: „Visos knygos buvo ruošiamos labai skubotai — vienos norėta išleisti dar Kaldėdoms, kitos bent vasaros atostogoms. Tai yra bado vadovėliai; jie buvo ruošiami užkūti spragai, kuri nemsino mokytojus. Jei negali būti tokie, kokių reikalaujama normaliniu laiku“.

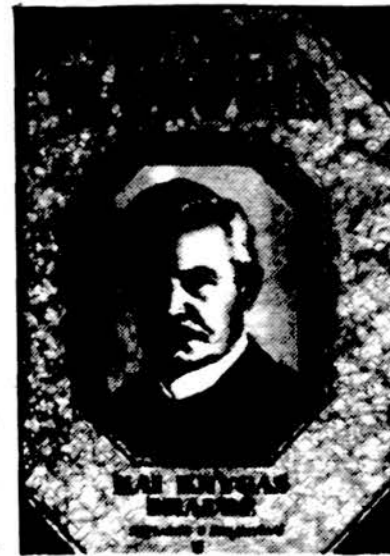
Išvados

I. P. Mašiotas buvo pirmasis lietuvis matematikas, įsijungęs į matematikos vadovėlių rašymą lietuviškai pradinė mokykla, vos atgavus spaudą XX a. pradžioje, ir vienas pirmųjų, parašiusių vadovėlius bei uždavinynus lietuviškai gimnazijai, vos atkūrus nepriklausomybę XX a. III dešimtmetyje.

Vadovėliuose ir uždavinynuose P. Mašiotas ne visada išvengė trūkumų, būdingų kitiems to laikotarpio vadovėliams. Tačiau kai kur P. Mašiotas pasirodė esąs įvalgeisnis už kitus to meto vadovėlių autorius (funkcijos sąvokos įvedimas algebroje, pagrindinių trigonometrinių funkcijų išskyrimas, eilės šiuolaikinių matematinių terminų pavartojimas ir t.t.).

3. Savo metodiniuose straipsniuose P. Mašiotas daugeliu klausimu lietuviškai pasisakė pirmas (grafinis lygių sprendimas, apytikslis skaičiavimas, trupmenų mokymo metodika, teoremų įrodymas analizės metodu ir t.t.).

4. Svarų įnašą P. Mašiotas įnešė ir į matematikos istorijos tyrinėjimą bei propagavimą Lietuvos mokykloje.

VASARIO ŠEŠIOLIKTOSIOS PARODA ČIURLIONIO GALERIJOJE

Tradicinė Vasario 16-osios meno paroda buvo atidaryta Čiurlionio galerijoje, Čikagoje, vasario 12 d. Ekspozicija skirta paminėti mirusius dailininkus, kurių kūrinių tebesama Čiurlionio galerijos fonduose. Parodos rengėjų komitetas — Algis Janušas, Magdarena Stankūnienė, Daiva Karužaitė, Aldona Jurkutė ir Halina Molėjienė, — kaip rašo Aldona Jurkutė parodos kataloge, „norėdami paminėti, prisiminti ir priminti per paskutinius penkiasdešimt XX amžiaus metų vykusias parodas ir juose dalyvavusius menininkus, suruošė Galerijos kolekcijoje turimų dailininkų, jau nesantių mūsų tarpe, meno darbų parodą“.

Nors parodoje rodoma tik po vieną dailininko paveikslą, tačiau, žvelgiant ir į tą vieną,

atmintin metasi visas dailininko nueitas kūrybinis kelias bei jo paties asmenybė, kadaise buvusi tokia artima, ranka pasiekiamą. Liko darbai, „skleidžiantys šviesą, net ir patiems kūrėjams nesant mūsų tarpe“. Prisiminkime bent keletą jų.

Adomas Galdikas — impulsyvus gyvenime, saikingas ir lyriškas savo dailės darbuose, ypač Lietuvos krašto peizažuose: trobelės, pakelės kryžiai, medeliai. Parodoje eksponuotas paveikslas — iš paties vėliausio laikotarpio (paveikslas data nepažymėta), kada atsiskleidžia realistinio stiliaus, dailininkas pasuko abstraktumo link. Ar tai buvo pats brandžiausias Galdiko kūrybos etapas, daug kas suabejoja. Teisinga dailininką akių susilpnėjimu senatvėje:

Dail. Adomas Galdikas. Nuotr. Vytauto Maželio

Dail. Vytautas K. Jonynas. Nuotr. Vytauto Maželio

„pakriko jo akys, ir jam teliko kurti abstrakcijas.“ Tačiau pažvelgus dar kartą į parodoje eksponuotą šios pakraipos darbą, krenta į akis nuostabus dailininko sugebėjimas abstrakčiais potėpiais išryškinti antrojo plano dimensijas, parodyti sodrių bei ryškių spalvų derinius, taiklų igudusio tapytojo braižą.

Vytauto Kazimieras Jonynas — daugiarūšių sugebimų asmenybė. Jonynas ir organizatorius, ir dėstytojas, ir daugelio dailės technikų virtuožas. Jis grafikas, tapytojas, skulptorius, vitražistas, dekoratorius, išradingas ir novatoriškas bažnyčių interjero dizaineris, pašto ženklų kūrėjas tarptautinėje plotmėje, bene

pirmasis ėmėsis medžio raižybos Lietuvoje. Jonynas — milžinas lietuvių dailėje ne vien savo menu, bet ir visuomenine veikla, kuri jau prašoko jo kartą ir reiškiasi gausių jo mokinių terpeje. Pažvelgus į parodoje eksponuotą Jonyno grafiką, taip ir norisi tarti, kad tokiu darbu Jonynas užsiminėjo tik laisvalaikiu, kada atitrūkęs nuo visų įsipareigojimų, jis galėjo atsipūsti, „pažaisdamas“ linijomis ir brūkštelėjimais drobės ar popieriaus lakšto diapazone. Ir kas tai per linijos! Ir kokie tai brūkštelėjimai! Vien graštumas, vientisumas, užbaigtumas.

Vytautas Kasiulis. Mus stebina Vytauto Kasiulio stiliaus pastovumas. Jo darbus nelengva sugrupuoti į „ankstyvesnius“ ir „vėlyvesnius“. Ir vieni, ir antri stilistikos bei technikos požiriu nedaug skiriasi. Gal todėl nesunkiau atpažinti Kasiulio paveikslą iš pirmo žvilgsnio. Kasiulis atrado šį savo stilių, braižydamas metalinių pinigėlių barreljus atbuliniu piestuko galu. Susizavėjęs negatyvia pinigėlio nuospauda, jis pritaikė šią techniką savo tapybai ir su ja niekad nesiskyrė. Neaišku, kaip vertinti tokią dailininko kūrėjo laikyseną — ar tai pastovumas, ar išisenėjimas? Kiekvienu atveju, Kasiulis yra Kasiulis. Jo kūryba žavimės pastoviai.

Bronius Murinas. Adomas Galdikas kartą pavadino Muriną spalvininku. Toks jis liko visą gyvenimą. Murino kūryboje siužetai kito labai nenoriai. Šiam dailininkui ir nereikėjo naujų, nematytų vaizdų. Jis tenkinosi pažįstamais peizažais, gėlių puokštemis, draugų portretais. Kiekvienas šių siužetų Murinui tarnavo kaip iššūkis naujai spalvų derinimo harmonijai sukurti. Jis pašė ir namus. Tačiau ir namų sienos bei stogai tebuvo plotai ar erdvės, kurias reikėdavo užpildyti įvairiaspalvės paletės spindesiais. Juoda-balta reprodukcijoje Murino darba žūsta. Iš jų telieka griaučiai be gyvybės, be sielos. Už tai malonu pamatyti tikrą, jo paties ranka nutapytą, jo parinktų spalvų niuansais išvagotą „murinišką“ paveikslą.

Aleksandro Marčiulionio skulptūroms nereikia didelės erdvės. Dauguma jų nedidukės, vos keliolikos colių aukščio. Bet tų pačių darbų didelės, puslapiinės reprodukcijos „eksponuojamos“ nemažo formato monografijoje (tokios monografijos maketas jau paruoštas spaudai), kažkaip netikėtai išryškina tų „mažyčių“ skulptūrų monumentalumą. Pats dailininkas, prieš mirtį užmetęs akis į šio maketo puslapius, ištarė: „Nejaugi aš visa tai padariau?“ Marčiulionio kūryba pasižymi tyliu išradingumu, formų plastikos įvairove, lakios vaizduotės žaismingumu, ryškiai atspindintu ir parodoje eksponuotame darbe apie keturius evangelistus (kataloge neteisingai pavadintame „Prieš aušrą“).

Viktoro Petravičiaus abstrakčių formų darbas „Kompozija“ (1963) atstovauja jo septintojo dešimtmečio pradžioje vykusių eksperimentavimo ir naujų kelių ieškojimo laikotarpiui. Prie tam laikotarpyje sukurtų paveikslų stiliistikos Petravičius niekad negrįžo. Jie netapo „petravičiškais“ kūrybos arketipais. Tai pereinamosios stadijos laikinai sustatytos pakopos, ant kurių užsilėpęs, dailininkas žvelgė į visai kitokios vizijos mirazus. Ta naujoji vizija buvo spalva juoda-balta grafi-

Smuikininkas Wilhelmas Čepinskis. Nuotr. Eltos

LIETUVOS MUZIKŲ PASIDIDŽIAVIMAS

Smuikininko Vilhelmo Čepinskio ir pianistės Guodos Gedvilaitės koncertas, vykęs sausio 26 d. Vilniuje, Nacionalinėje filharmonijoje, buvo didelė šventė ne tik klausytojams, bet ir patiems atlikėjams. Tikrai ne per kiekvieną koncertą ši salė būna tokia pilnutėlė, ir ne kiekvienas

koje. Po 1963-64 metais laikinai pasirodžiusios ir greitai išsisėmusios terpes Patravičiaus darbai sužudo ryškiai savomis spalvomis, pasiekusiomis zenitą devinto dešimtmečio pirmoje pusėje spalvotos grafikos lakštuose. Šio pereinamojo laikotarpio bandymų nuopelnas yra tas, kad jie atskleidžia kūrėjo nerimą, norą išsiveržti iš jau atbuvusių formų kiauto ir pradėti kažką naujo.

Parodoje dalyvavo daugelis kitų autorių, kuriuos čia galima tik paminėti: Juozas Aksintas, Paulius Augius, Alfonsas Dargis, Regina Ingelevičienė, Česlovas Janušas, Juozas Kaminskas, Petras Kalpokas, Povilas Kaupas, Petras Kiaulėnas, Algirdas Kurauskas, Antanas Nakas, Juozas Pautienius, Antanas Petrikonis, Sofija Plechavičienė, Povilas Puzinas, Vaclovas Remeika, Petras Rimša, Jonas Rimša, Antanas Rukštelė, Kajetonas Sklerius, Jonas Šileika, Mikas Šileikis, Kazys Simonis, Algirdas Šimkūnas, Ignas Šlapelis, Anastazija Tamošaitienė, Vladas Vaičiaitis, Antanas Vaikšnoras, Telesforas Valius, Adomas Varnas, Albertas Večiūnas, Romas Višulas, Liudas Vilimas, Viliams Vitkus, Viktoras Vizgirda, Juozas Zikaras, Antanas Žmuidzinavičius.

Parodos bendras vaizdas, kaip ir kiekvienoje grupinėje ekspozicijoje, įvairus, sunkiai įveikiamas, ieškant bendros sąvokos ar idėjos. Na, gal tai ir paskatino rengėjus neieškoti kito vardiklio kaip tik todėl, kad visi parodoje dalyvaujantys dailininkai jau iškeiliavę amžinybėn: „Visagalys laikas, atėmęs kūrėjus amžiams, palieka jų darbus, — sakoma parodos katalogo antraštėje (beje, kataloge net vienuolikos dailininkų nepažymėti mirimo metai). Žinoma, būtų buvę profesionaliau pabrėžti kurį nors kitą dailės žargoną vartojamą terminą, nusakantį, pvz., tam laikotarpyje vyravusią estetiką ar mokyklą, jei tokių yra, nurodyti autorių kūrybos gimininumą ar išskirtingumą. Bet, apsisitęs prieš mirimo kategorijos, teks išskirti ir gyvųjų gyvastingumą, kurio pasirodymo lauksime būsimame šių parodų ciklo epizode.

Algimantas Kezas

muzikas susilaukia tiek plonųjų ir gėlių.

Tarptautinių konkursų laureatai Vilhelmas Čepinskis ir Guoda Gedvilaitė, atliko Liudviko van Bethoveno, Johan Brams ir Richardo Štrauso sonatas smuikui ir fortepionui, taip pat keletą kitų autorių kūrinių „bisui“.

Vilhelmui Čepinskiui kovo 19-ąją sukaks vos 22 metai, o jis — jau pripažintas pasaulio lyje. Buvo vadintas Lietuvos „vunderkindu“. Nuo 1991 m. smuikininkas mokėsi New Yorke, garsiojoje Juilliard muzikos mokykloje. Jam teko groti didžiausiose JAV, taip pat kitų kraštų salėse. V. Čepinskis yra įrašęs dvi kompaktines plokšteles.

Artimiausiose smuikininko planuose — gastrolių Vokietijoje, Japonijoje, Prancūzijoje. Jis rengiasi ir 1999-ųjų metų Vilniaus festivaliui, kuriame kartu su Muza Rubackyte, Davidu Geringu ir kitais žymiais muzikais atliks Šostakovičiaus bei Šuberto kūrinius. Didysis dirigentas lordas Jehudi Menuchin apie Vilhelmą Čepinskį yra pasakęs, jog tai — ne tik puikus virtuožas, bet ir labai aukštos kultūros smuikininkas.

Lietuvos muzikos akademijos magistrantė — profesorė Veronika Vitaitė mokė Guoda Gedvilaitę šiuo metu mokosi ir Frankfurto prie Maino aukštojoje muzikos mokykloje. Studijas jauna pianistė derina su koncertine veikla. Septynių tarptautinių konkursų laureatė Guoda Gedvilaitė yra koncertavusi Italijoje, Olandijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Šveicarijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose. Siemet pianistė jau trečią kartą pakviesta dalyvauti prestižiniame „Meranofest“ vasaros festivalyje Italijoje. (Elta)

LIETUVIŠKA ELEKTRONINĖ KNYGA

Vilniuje pristatyta vieno tūkstančio egzempliorių tiražu Olandijoje išleista pirmoji lietuviška elektroninė knyga *Lietuviškos knygos metai*. Ši knyga skirta Martyno Mažvydo *Katekizmo* 450-siems metinėms.

Lietuvių, anglų ir vokiečių kalba kompaktinės plokštelės pavidalu išleistoje knygoje yra *Katekizmo* puslapių kopijos, galima pasiklausyti giesmių pagal Mažvydo žodžius, sužinoti apie istorines Lietuvos žemes, apie renginius ir įvykius, susijusius su pirmosios lietuviškos knygos minėjimu.

Elektroninėje knygoje yra 3,500 puslapių teksto, 900 iliustracijų, 26 garso įrašai.

Algimantas
A. Naujokaitis

Dail. Vytautas Kasiulis.

Dail. Adomas Varnas.

Aleksandras Marčiulionis. „Šv. Pranciškus“.

Trys tigrai — geriau sakant, tigriukai — Kauno zoologijos sode. Jeigu solistai gali pasivadinti „tigrais“, galbūt tigriukai užsinorės vadintis solistais... Nuotr. Eltos

DĖMESIO! „TIGRAI“ PUOLA

P. PALYS

I JAV atvyksta ir koncertuos „Trys tigrai“, taip pasivadinę žymiausi Lietuvos operos ir baletu teatro dainininkai: tenoras Virgilijus Noreika, baritonas Eduardas Kaniava ir bosas Vladimiras Prudnikovas. Kad tų „tigrių“ per daug neišsigandus, susipažinkime arčiau su jais.

Tenoras Virgilijus Noreika Lietuvos valstybinę konservatoriją, kurioje įainavimą studijavo Kipro Petrausko dainavimo klasėje, baigė 1958 m. Pasaulio ir Tarybų Sąjungos suorganizuotame jaunimo ir studentų festivalio konkurse apdovanojamas aukso ir sidabro medaliais. 1959 m. tarptautiniame Vienos vokalistų konkurse — diplomu. Išvyksta į Italiją ir ten, 1965-66 m. „La Scala“ (Milane) operos teatre tobulinasi bel canto dainavimą ir italų operų interpretaciją. „La Scala“ teatre dainavo operose: *Madame Butterfly* (G. Pucini), *Kunigaikštis Igoris* (A. Borodin) ir *Ruslanas ir Liudmila* (M. Glinka).

V. Noreika pirmąjį savo solinį koncertą atliko 1959 m. Valstybine premija buvo apdovanotas 1960 ir 1970 metais. Lietuvos operoje pradėjęs dainuoti 1957 m., sukūręs daug vaidmenų, dar ir dabar tebedainuoja. Labiausiai įsimintini vaidmenys: Faustas (operoje *Faust*), Almaviva (*Sevilijos kirpėjas*), Hoffmannas (*Hoffmano pasakos*), Romeo (*Romeo ir Julieta*), Werteris, Cavaradosi (operoje *Toska*), Pinkertonas (*Madame Butterfly*), Don Jose (*Carmen*), Nemorino (*Turandot*) ir daugiau.

Septynis vaidmenys yra sukūręs lietuvių kompozitorių operose.

V. Noreika dainavo penkiasdešimties valstybių operų scenose, neskaitant Maskvos didžiojo teatro, kuriame jo balsas skambėjo 40 kartų!

Su Maskvos Didžiojo teatru buvo išvykęs ir, kartu su garsiais dainininkais (Birgit Nilson, Tomowa, Sintow, Galina Višnevskaja), dainavo Paryžiaus, Milano, Prahos operų teatre.

V. Noreika yra surengęs per 550 solinių koncertų. Iš jų apie trečdalią girdejo 50 Lietuvos miestų gyventojai. Likusieji skambėjo Europoje, Azijoje ir Australijoje. 1993-94 m. vokalą dėstė Dainavimo akademijoje Venezueloje. 1995-96 m. Estijoje, „Estonija“ teatre — pedagogas meistrizmo kursuose. Nuo 1976 m. Lietuvos muzikos akademijos profesorius, dėsto dainavimą. Yra paruošęs daug puikių dainininkų (B. Tamašauskas, A. Markauskas, A.

Malikenas, L. Norvaišas, A. Januta, Z. Žemaitis), o tenoras Sergejus Larinas jau yra tvirtai iširikiavęs žymių pasaulinių operų scenose.

Su V. Noreika yra padaryti 9 TV įrašai, du kino filmai, 600 Lietuvos radijo įrašų, o i plokšteles įdainavo apie 150 dainų, operų arijų ir kitų muzikos kūrinių.

Baritonas Eduardas Kaniava dainavimą studijavo Lietuvos konservatorijoje (baigė 1960 m.), Petro Olekos dainavimo klasėje. Baigęs konservatoriją, toliau tobulinasi pas žymų estų dainininką T. Kruzika. 1966-67 m. stažavosi Sofijoje, Bulgarijoje.

E. Kaniava 1958 m., lapkričio 9 d. dar senojoje Vilniaus operos teatro scenoje debiutavo, atlikdamas Figaro vaidmenį G. Rossini operoje *Sevilijos kirpėjas*. Jis sako, jog tą vaidmenį atlikęs apie 100 kartų. Įvairių svetimų kompozitorių operų pagrindinių baritono vaidmenų yra sukūręs per 40, o juos atlikęs maždaug 2,000 kartų. 7 baritono vaidmenis dainuoja lietuvių kompozitorių sukurtose operose. E. Kaniava, šalia Lietuvos operos, dainavo Maskvos didžiajame teatre, Europoje ir Kuboje. Jis yra surengęs apie 400 solinių koncertų, o koncertavo 28 valstybėse. Jų tarpe JAV, Kanadoje, Argentinoje, Australijoje. Lietuvos radijui įdainavo 130 kūrinių ir apie 60 įrašų i plokšteles; penkias solines.

Profesorius (nuo 1988 m.) E. Kaniava nuo 1969 m. Lietuvos muzikos akademijoje dėsto dainavimą. 1988-92 m. vadovavo Dainavimo katedrai. 1993-95 m. dainavimą dėstė Caracas, Venezueloje. 1992 m. Cambridge Tarptautinis biografijos centras E. Kaniavą išrinko Metų žmogum. E. Kaniava savo kūrybinės veiklos 40-ties metų sukaktį 1997 m. paminėjo soliniu koncertu. Švenčiant 60 metų sukaktį, buvo apdovanotas Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino III laipsnio ordinu ir geriausiam metų dainininkui skirta „Kipro“ statulele.

Jauniausias iš „Tigrių“ — bosas **Vladimiras Prudnikovas**. Jis dainininko karjerą pradėjo, dainuojant Herman Perelšteino vadovautame jaunimo ir vaikų chore „Ažuoliukas“. Lietuvos valstybinę konservatoriją baigęs 1979 m., tais pačiais metais tapo Lietuvos operos solistu, atlikdamas pagrindines įvairių operų boso partijas, jų tarpe ir lietuvių kompozitorių operose *Mažvydas* (A. Žygaitytės), *Dalia* (B. Dvariono).

1981 m. Atėnuose (Graiki-

joje), Maria Calas dainininkų konkurse, pasipuošia laimėtojo laurais. Su koncertais lankosi Europos, JAV ir Japonijos koncertinėse salėse. Jis — muzikinių festivalių dalyvis Liuksemburge, Berlyne, Ispanijoje, JAV, Čekijoje. Tarptautinį pripažinimą įsigijo, dainuodamas Sankt Peterburge M. Musorgskio operoje, išvykose New Yorke (City operoje), Paryžiuje, Italijoje, Japonijoje. Didelę patirtį V. Prudnikovas įsigijo, koncertuodamas su žymiais Lietuvos ir užsienio dirigentais: Jehudi Menuhin, Vladimir Spivakov, Jonu Aleksa, Saulium Sodeckiu, Juozu Domarku, Gintaru Rinkevičium. Jo koncertinis repertuaras labai platus: žymių kompozitorių sukurtos mišios, kantatos, choralinės simfonijos. Rečitaliuose solistui akompanuoja žmona pianistė Nijolė Ralytė.

Profesorius (nuo 1991 m.) Vladimiras Prudnikovas Lietuvos muzikos akademijoje vadovauja dainavimo klasei.

„Tigras“ atvykus į JAV, pirmas jų koncertas įvyks Kultūros židinyje, Brooklyn, NY, šeštadienį (Ne sekmdienį, kaip buvo anksčiau parašyta „Drauge“, Nr. 26), vasario 27 d. Koncertą rengia radijas „Laisvės žiburys“, vadovaujamas Romo Kezio. Iš New Yorke „tigrai“ skrenda į Čikagą ir ten, sekmdienį, vasario 28 d. koncertuos Jaunimo centre. Koncertą rengia radijo laida, kurią vadovauja Ramunė ir Raimundas Marius Lapai.

Kovo 4 d. koncertas — vyks Paladium teatre, St. Petersburg, FL. Koncerto rengėjai — Lietuvos klubas, vad. Angeles Karnienės.

Kovo 7 d. koncertas Cleveland, Dievo Motinos Nuolatinės Pagalbos parapijos salėje. Rengėjai — Clevelando Ateities klubas, pirm. Birutė Kasperavičienė.

Tenka pažymėti, jog „Tigrais“ tapę tie didieji Lietuvos operos solistai kartu su Lietuvos valstybiniu simfoniniu orkestru, vadovaujamu Gintaro Rinkevičiaus, su dideliu pasikimu koncertavo Vilniuje, Kaune, Alytuje ir kituose Lietuvos miestuose. *Lietuvos rytas* rašė: „Piršosi viena išvada: V. Noreika, E. Kaniava, V. Prudnikovas, orkestras ir jo vadovas yra tikri profesionalai, kurių artistiško ir atlikimo technikos dėka paprastos, kartais banalios melodijos suskamba tarsi šedevrai“.

„Tigrių“ koncertinės programos pirmoje dalyje daugiausia skamba klasika. Antrojeje programos dalyje jie klausytojus „pavaišina“ „Trijų tigrių kokteiliu“: „tai įvairių populiarių melodijų skoningai supinta pynė“.

Leidiniai

VEIKALAI APIE KULTŪROS PAMINKLUS TĖSIAMI

JURGIS GIMBUTAS

Prieš trejus metus Vilniuje išleista *Kultūros paminklų enciklopedijos* pirmojo tomo I knyga. Aptariau ją *Drauge* 1997 metų spalį. 1998 metų pradžioje išėjo I tomo antroji knyga. Ji skirta Rytų Lietuvos penkiems rajonams: Trakų, Ukmergės, Utenos, Varėnos, Vilniaus ir Zarasų. Ši Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto stambi knyga turi 392 puslapius, gausiai iliustruota spalvotai ir nespaltvotai. Tie patys redaktoriai, jų atsakingasis Jonas Varnauskas. Tiražas 3,000. Leidinį išleisti padėjo Kultūros ministerija ir Kultūros vertybių apsaugos departamentas. Septynių puslapių įvadą „Rytų Lietuvos paminklai“ parašė Jūratė Markevičienė. Ji apžvelgė kultūros paminklų apleidimą bei apsaugą nuo carinės Rusijos per sovietų okupaciją iki mūsų laikų. Rašo kritiškai.

Kiekvienam rajonui įdėtas spalvotas žemėlapis su numeruotais paminklais ir jų sąrašas. Aprašyti ir gerai iliustruoti ne tik kultūros, bet ir kai kurie istorijos paminklai. Tad knygos turinys yra kraštutyrinis plačiaja prasme: archeologija, architektūra, paminkliniai kaimai ir dvarai, miestai, bažnytinė dailė, antkapiai ir paminklai. Yra naujų paminklų pokario partizanams ir tremtiniam atminti ir okupacijų nugriautų, nesenai atstatytų. Spausdinamos žymių žmonių monumentų nuotraukos.

Straipsniai pasirašyti vardais ir pavardėmis, bet bendro jų sąrašo nėra. Dauguma šios antrosios knygos autorių yra tie patys, kaip ir pirmosios (suminėta anoje recenzijoje).

Yra daug naujų vardų: J. Balčiūnas, V. Cibulskis, B. Dakanis, A. Girininkas, A. Indriulaitis, J. Kančienė, K. Katalynas, O. Kuncienė, S. Latonas, B. Laisauskaitė, N. Nevčesauskienė, S. Stoma, B. Šiliniene, L. Vaitkunsienė, Z. Vasiliauskas. Tarp jų yra žinomi daugelio knygų autoriai R. Rimantienė ir Alg. Miškinis. Gali būti, kad čia pateiktame sąrašelyje pateko ir kai kas iš pirmosios knygos bendradarbių.

Daugiausia kultūros paminklų pateikta iš Utenos rajono — 164, mažiausiai iš Ukmergės rajono — 84. Iš viso 721, tad vidutiniškai po du paminklus puslapiui. Tačiau yra daug ilgesnių straipsnių, kaip Ukmergės miestas ir jo meno

objektai — 13 puslapių, Tiltų kaimas ir Trakų urbanistinis kompleksas po 8 puslapius. Del to daugelis aprašų yra tik po keliolika puslapių. Galima tik spėti, kiek tos enciklopedijos tomų bus iš viso, gal apie dešimtį, tad reikės dar viso dešimtmečio serijai užbaigti.

Antroji knyga tos pačios tematikos, išleista taip pat 1998 metais, yra *Kultūros paminklai*, 5-ji knyga. Leidėjai: Kultūros paveldo centras ir Kultūros paveldo institutas. Spausdino Vilniaus „Savastis“ Kaišiadoryse. Šis mokslinių straipsnių rinkinys turi 180 puslapių, šiek tiek iliustruotas. Tiražas 1,000. Redakcinę kolegiją sudaro 11 žinomų mokslininkų. Jų pirmininkas V. Kartiauskas. Knygos išleidimą parėmė Kultūros ministerija. Leidinyje gvildenamos Lietuvos kultūros vertybių, paminklų apskaitos ir tvarkymo problemos. Rašoma apie archeologijos, istorijos, architektūros ir dailės tyrinėjimus. Paskelbta 19 straipsnių, viena recenzija ir du nekrologai (prof. Kaziu Šešelgiui ir architektui Sigitui B. Lasašvičiui). Stambiausi straipsniai yra Algimanto Miškinio „Mažieji urbanistinės raidos metmenys“ (18 p.) ir Romualdo Samaviciaus „Lietuvos Respublikos kultūros paveldo naikinimas 1940-1941 metais“ (18 p.). Dar krinta į akis tokie straipsniai, kitų nenuvertinant, kaip K. Šešelgio „Užnėmus vienkieminių kaimų genėzės klausimu“ ir J. Bučo „Kursių nerija — unikalus preterdentes ir pasaulio paveldo sąrašą“. Suskaitčiau 20 autorių — bendradarbių. Pirmosios keturios *Kultūros paminklų* knygos buvo išleistos 1994-1998 metais.

Algirdas Gustaitis. *Lietuvių studentų korporacija „Jūra“ Lietuvos universitetuose*. Klaipėda, 1998. Tiražas 1,000 egz. 1938 m. Vytauto Didžiojo universitete buvo įregistruota Lietuvių studentų korporacija „Jūra“. Pagrindinis jos tikslas buvo Lietuvos ištvirtinimas juo Lietuvos suskirstytas į 13 skyrių: Istorija, Pirmoji sovietinė

Algirdas Gustaitis
LIETUVŲ STUDENTŲ KOPORACIJA „JŪRA“ LIETUVOS UNIVERSITETUOSE

kūno žodžiais tarant, mažiausiai vertinga dviem požiūriais. Pirmia, tai autentiški prisiminimai iš korporacijos kūrimo ir veiklos. Antra, knygoje pateikiama daug originalios ir unikali medžiagos — nuotraukų, tekstų, brėžinių.

Henry L. Gaidis

KNYGA APIE LIETUVOS KARIUOMENĖ ANGLŲ KALBA

Š. m. sausio mėnesį Lietuvos tyrimo ir studijų centras Čikagoje išleido Henry L. Gaidžio knygą anglų kalba *A History of the Lithuanian Military Forces in World War II 1939-1945*. Knygos apimtis — 300 psl., be to, dar 26 psl. iliustracijų.

A HISTORY OF THE LITHUANIAN MILITARY FORCES IN WORLD WAR II 1939-1945

Šis istorijos laikotarpis ne daug paminėtas anglų kalba leidžiamose mūsų literatūroje, o tuo kartais pasinaudoja Lietuvos priešai, skleidami įvairius prasimanymus. Knygos turinys suskirstytas į 13 skyrių: Istorija, Pirmoji sovietinė

Algirdas Gustaitis.

okupacija, Lietuvių sukilimas ir vokiečių okupacija, Lietuvos laikinoji vyriausybė, Lietuvių karinių dalinių formavimas vokiečių tarnyboje, Lietuvos gynybos pajėgos (1942-1943), LAD kovos istorija, Nacinė darbo jėgos ir ūkinė eksploatacija, Lietuvių karinės kovos (1944-1945), Lietuvių Raudonojoje Armijoje, Lietuvių antra sovietinė okupacija, Įvairūs lietuvių kariai, Lietuvos partizanų judėjimas (1944-1956) ir epilogas.

Knygos autorius yra trečios kartos lietuvis, uolus rinkėjas visų lajų Lietuvos ginklų ir uniformų. Jo noras gauti žinių, sudarė akstiną parengti ir išleisti knygą apie Lietuvos ginkluotą pajėgą dar 1986 m.

Knygos išleidimą stambiai auka yra parėmęs Vyduo Jaunimo fondas.

Knygą galima užsisakyti pas leidėją šiuo adresu: Lithuanian Research and Studies Center, Inc. 5600 South Claremont Avenue, Chicago, IL, 60636-1039. Knygos kaina: 28.50 dol., persiuntimas paštu 3.00 dol.

PASIRODĖ SKARDŽIAUS RINKTINIŲ RAŠTŲ KETVIRTASIS TOMAS

„Ketvirtasis P. Skardžiaus Rinktinių Raštų tomas (greta pirmojo) rodo, kokį didžiulį ir vertingą lietuvių kalbotyros barą per 50 metų yra išvėręs mūsų kalbininkas“, — rašo Vilniaus universiteto Baltų filologijos katedros vedėjas, profesorius Albertas Rosinas savo pratarinėje.

Iš tikrųjų šitas didelis, 983 puslapių tomas apima labai svarbių Prano Skardžiaus raštų dalį. Čia randame studiją apie senos lietuvių kalbos skolinis iš slavų kalbų (Die slavischen Lehnwörter im Altlitauischen, Kaunas 1931), kuri buvo tapusi bibliografinė retytė. Bet ypač įdomi yra šiame tome pirmą kartą paskelbta medžiaga — *Istorinė lietuvių kalbos gramatika*. Tai paskaitų, skaitytų 1932-1938 metais, pagrindinis tekstas, rastas Lietuvos Mokslo akademijos bibliotekoje. Rinkinys taip pat apima smulkesnius darbus, tarp jų biografines studijas apie Max Vasmerį jo 70-ųjų metų sukakties proga, apie Joną Jablonskį ir kitus. Visi, kurie domisi lietuvių kalba ir kalbotyra, bus dėkingi, kad profesorius Rosinas parūpino šitą gražų tomą.

Pranas Skardžius, *Rinktinių Raštai 4: Moksliniai straipsniai ir studijos. Sudarė ir parengė spaudai prof. habil. dr. Albertas Rosinas. Vilnius, 1998. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. Alfred Bammesberger.*

Nuotr. Algio Jakšto